

Журналістам-практыкам і навукоўцам, якія рухаюць журналісцкую навуку, тут ёсць над чым падумаць і выпрацаваць прымальныя рэкамендацыі.

Возьмем хадавыя жанры карэспандэнцыю і артыкул. У іх тэкставых структурах здавён прыжыліся каментарый і інтэрв'ю (і як творчыя метады, і ў выглядзе жанравых фрагментаў). Цяпер трэба разнастаіць ужыванне гэтых жанраў, звярнуць увагу на ўвядзенне каментарыяў, зробленых з розных пазіцый дасведчанымі людзьмі, і бліц-інтэрв'ю, не ўключаных у тэксты, а пададзеных у блоках з карэспандэнцыямі і артыкуламі, – і таксама з неаднолькавымі пунктамі гледжання.

У карэспандэнцыях і артыкулах распрацоўваюцца тэмы на падставе сітуацый. Карэспандэнцыі грунтуюцца на лакальных сітуацыях, артыкулы – на аб'ёмных. Эфектыўнасць гэтых публікацый значна ўзрасце, калі аўтар будзе імкнуцца ствараць вобраз сітуацыі з такім разлікам, каб чытач свабодна ўспрымаў гэты вобраз. Лакальную сітуацыю журналіст назірае візуальна, а таму мае магчымасць у сістэму фактаў уводзіць сціслы рэпартаж. Аб'ёмную ж сітуацыю візуальна не ахопіш, вобраз сітуацыі ў гэтым выпадку гіпатэтычны, і тут больш дарэчы замалёвачныя ўводзіны.

Трэба вярнуць на газетныя старонкі аглядныя формы. Аб'ём інфармацыі ўвесь час расце, і ізаляваным асвятленнем панарамы падзей абысціся немагчыма. У структуру газетных нумароў трэба ўвесці сістэмныя агляды, прычым забяспечыўшы іх новымі прыёмамі тэкставай эфектыўнасці. У прыватнасці, у аглядах па пытаннях літаратуры і мастацтва будучы дарэчы нарысавыя і фельетонныя выяўленчыя сродкі, у спартыўных – рэпартажныя і замалёвачныя фрагменты.

Варта распрацаваць варыянты камбінаваных літаратурных формаў і для ўсіх астатніх, у тым ліку інфармацыйных тэкстаў. Гэта ўзбагаціць жанравую палітру і выведзе ў творчым сэнсе наш друк з застою.

Уладзімір Касько
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

БЕЛАРУСКАЯ КНИГА Ў ПАСЛЯПЕРАБУДОВАЧНЫМ ІНТЭР'ЕРЫ

Выдавецка-паліграфічны комплекс Беларусі лідзіруе на пост-савецкай прасторы, займае вядучае месца ў свеце. Па колькасці назваў, якія прыходзяцца на адзін мільён жыхароў, наша краіна ў 2003 годзе ў два разы

апярэджвала Расію, у пяць з паловай – Украіну, больш чым у тры – ЗША, у паўтара – Японію.

Згодна з дадзенымі, прыведзенымі ў матэрыялах калегіі Міністэрства інфармацыі па выніках работы галіны за 2005 год, дасягненні Беларусі яшчэ больш унушальныя. Дзяржаўнымі выдавецтвамі і іншымі выдаючымі арганізацыямі выпушчана 10784 назвы кніжнай прадукцыі агульным тыражом 40,3 млн. экз. У параўнанні з папярэднім годам паказчыкі павялічыліся: колькасць назваў на 31,5 %, тыраж – на 27,5 %. У ходзе фарміравання новай выдавецкай сістэмы працягвалася змена мадэлі выпуску кніг. Колькасная мадэль, характэрная для 70–80-х гадоў, калі колькасць назваў выпускаемых кніг і брашур была практычна нязменнай, а рост выдавецкай прадукцыі ішоў галоўным чынам за кошт павелічэння тыражу, уступіла месца прагрэсіўнай якаснай мадэлі, пры якой развіццё кнігавыдання ажыццяўляецца пераважна шляхам расшырэння асартыменту. Гэта садзейнічае павышэнню магчымасці асобных людзей і сацыяльных груп выбіраць літаратуру на свой густ. Сярэдні тыраж адной кнігі склаў у 2005 годзе 3,7 тысячы экзemplяраў (у 2004 г. – 3,2). Выпушчана 992 назвы кніг на беларускай мове тыражом 2,9 млн. экз. Гэта на 8 % больш, чым у папярэднім годзе, але на 20 % менш па тыражу.

Дзяржаўнымі выдавецтвамі ў 2005 годзе надрукавана 575 назваў кніжнай прадукцыі тыражом 3,9 млн. экз. Гэта ў параўнанні з папярэднім годам больш па колькасці назваў на 6,8 % і на 7 % па тыражу.

У агульным аб'ёме выдадзенай у рэспубліцы прадукцыі выпуск кніг і брашур дзяржаўнымі выдавецтвамі склаў 5,3 % па назвах і 9,6 па тыражу.

Разам з пяццю дзяржаўнымі выдавецтвамі сістэмы Міністэрства інфармацыі выпуск кніжнай прадукцыі ажыццяўлялі многія дзяржаўныя арганізацыі, міністэрствы і ведамствы, індывідуальныя прадпрыемальнікі. На 1 студзеня 2006 года Міністэрствам інфармацыі было выдадзена 540 ліцэнзій. Акрамя дзяржаўных выдавецтваў іх атрымалі: прадпрыемствы дзяржаўнай формы ўласнасці (у тым ліку друкарні, СМІ, прадпрыемствы і арганізацыі, навучальныя ўстановы – 158, прадпрыемствы недзяржаўнай формы ўласнасці), у тым ліку недзяржаўныя СМІ – 307, індывідуальныя прадпрыемальнікі – 56; рэлігійныя арганізацыі – 14.

У сувязі з гэтым карэнным чынам змянілася структура выпуску кніжнай прадукцыі па відах выдавецтваў (у залежнасці ад форм уласнасці). Калі ў 1992 годзе ўдзельная вага кніг і брашур, выпушчаных дзяржаўнымі выдавецтвамі, складала 89 % па назвах ад агульнай колькасці выдадзеных у рэспубліцы і 52 % ад агульнага тыражу, то ў 2005 годзе гэтыя лічбы склалі адпаведна 40 і 15,6 %.

Паказчыкі выпуску выдавецкай прадукцыі прадпрыемствамі недзяржаўнага сектара ў той час растуць: з 11 % ад агульнай колькасці назваў выдадзеных кніг і брашур і 48 % тыражу ў 1992 годзе да 60 і 84,4 % адпаведна ў 2005. Лідэрам у гэтай гонцы лічыцца маскоўскае выдавецтва «Харвест» – даччынае прадпрыемства расійскага манапаліста ў кніжным бізнесе АСТ. Штогод «Харвест» выпускае звыш 2300 назваў кніг агульным тыражом каля 17 млн. экзэмпляраў. Адзначым цікавую дэталю – амаль 100 % прадукцыі гэтага выдавецтва, як, дарэчы, і многіх іншых недзяржаўных выдаючых арганізацый, вывозіцца з Беларусі, хаця ў афіцыйных зводках яна лічыцца прадукцыяй, якая садзейнічае інтэлектуальнаму развіццю беларусаў.

Ад 100 да 300 назваў друкаванай прадукцыі выпусцілі ў 2005 годзе 22 выдавецкія арганізацыі, у тым ліку два дзяржаўныя выдавецтвы. Нарошчваюць выпуск друкаванай прадукцыі, у большасці вучэбнай, дзяржаўныя вышэйшыя навучальныя ўстановы.

Назіраецца тэндэнцыя змен у структуры выпуску розных відаў літаратуры: змяншаецца попыт на літаратурна-мастацкія творы, у асноўным на фантастыку, дэтэктывы, любоўныя раманы, расце – на сацыяльна-значную літаратуру, навуковую, навукова-папулярную, навукова-метадычную, даведачную, энцыклапедычную.

У ліку сацыяльна-значнай літаратуры апошніх гадоў – кнігі, прысвечаныя 60-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, прадукцыя пра Беларусь на нацыянальнай і замежных мовах, кнігі краязнаўчай тэматыкі, творы класікаў нацыянальнай літаратуры – Янкі Купалы, Якуба Коласа, Івана Мележа, Івана Шамякіна, Кандрата Крапівы, Уладзіміра Караткевіча, Максіма Танка, Васіля Быкава.

У 2005 годзе завершаны шматтомны ўнікальны выдавецкі праект па выпуску гісторыка-дакументальных хронік гарадоў і раёнаў Беларусі «Памяць». Убачыў свет першы том шасцітомнай энцыклапедыі «Рэспубліка Беларусь», выдадзены энцыклапедыі «Вялікае княства Літоўскае», «Беларускі фальклор» у двух тамах. Працягваўся выпуск цікавых кніг у серыях «Жыццё знакамітых людзей», «Беларуская проза XX стагоддзя», «Беларуская паэзія XX стагоддзя»; серыя «Дэбют» знаёміла з творчасцю маладых таленавітых беларускіх пісьменнікаў і паэтаў. Беларускія кнігі, фотальбомы не раз станавіліся прызёрамі, пераможцамі на міжнародных конкурсах. Так, на II Міжнародным конкурсе «Мастацтва кнігі краін СНД», які праходзіў у верасні 2005 года ў Маскве, беларускія кнігі атрымалі пяць дыпламаў. На высокім навуковым, мастацкім узроўнях выпускаліся падручнікі для сярэдніх і вышэйшых школ. Гэта стала магчымым дзякуючы

клопатам кіраўніцтва рэспублікі, міністэрстваў інфармацыі, культуры, адукацыі, якія выдзялялі значныя сумы з бюджэту на патрэбы кнігавывадаўцай справы.

Як бачым, зроблена і робіцца на ніве кнігавывадаў у апошнія гады нямала. І ўсё ж не на патэтычнай ноце ад поспехаў у гэтай справе хочацца закончыць выступленне. Вельмі шмат нявырашаных праблем заўляюць пра сябе. Трывожыць змяншэнне тыражоў кніг і брашур, колькасці дзяржаўных выдавецтваў. Скарачэнне такіх вядомых калектываў, як «Полымя», «Ураджай», «Універсітэцкае», «Юнацтва» ў 2002 годзе пад выглядам рэарганізацыі, было яўна паспешлівым, неабдуманым, прынесла больш шкоды, чым карысці. У выніку штогод чытач не атрымлівае каля 500 кніг, якія па якасці значна вышэй той прадукцыі, якую выпускаюць многія недзяржаўныя выдавецтвы. Без любімай работы засталіся дзесяткі высокакваліфікаваных рэдактараў, спецыялістаў іншых выдавецкіх прафесій. Што гэта так – сведчаць прыведзеныя вышэй прыклады. Лепшыя кнігі і брашурны падрыхтаваны і выдадзены дзяржаўнымі выдавецтвамі.

Выклікае трывогу засілле расійскай кнігі на беларускім рынку: толькі адна з дзесяці тут – беларуская. Размова ідзе не пра лепшыя ўзоры рускай класічнай, навуковай літаратуры, а пра нізкапробныя дэтэктывы. Не садейнічае павелічэнню выпуску беларускай кнігі і высокі падатак на дабаўленую вартасць (20 %), устаноўлены Міністэрствам фінансаў Беларусі. У выніку падае рэнтабельнасць беларускай кнігі, узнікаюць цяжкасці з яе распаўсюджваннем.

Рэкламу нездарма называюць рухальнікам прагрэсу. У нашай рэспубліцы не заўсёды памятаюць пра гэта. Сёння змясціць водгук, анатацыю, рэцэнзію на кнігі, якія рыхтуюцца да друку або ўбачылі свет, надзвычай цяжка. Кіраўнікі СМІ лічаць такія матэрыялы рэкламай і патрабуюць плату за іх. Уласнага ж друкаванага органа ў Міністэрстве інфармацыі няма. Адзіная газета «Кніжны мир», дзе можна было надрукаваць такія матэрыялы, спыніла існаванне з-за адсутнасці фінансавання. Думаецца, самы час стварыць газету ці часопіс, выдаўцамі якіх былі б адначасова міністэрствы інфармацыі, культуры, адукацыі, дзяржаўныя і недзяржаўныя выдаўцы, кнігараспаўсюджвальнікі. Тут маглі б друкавацца матэрыялы названых вышэй міністэрстваў, ведамстваў, якія тычацца кніжнай палітыкі, новыя галіновыя стандарты, раскрывацца вопыт, рэкамендацыі бібліятэк і кнігагандлёвых арганізацый па прапагандзе літаратуры. Несумненна, што чытачамі, падпісчыкамі такога выдання сталі б сотні, тысячы людзей, для якіх кніга – не проста патрэбная рэч, а сапраўдная крыніца ведаў, пазнання.